

Királyi viszony

Karácsonyi ajándékaink között szerepel a film, amit ezzel a címmel mutattak be és nem kevesebbet remélnek tőle készítői Dániában, mint egy Oscar- díj. A film Dánia leghíresebb szerelmi viszonyáról szól, arról, amely feldúlta a királyság békéjét a XVIII. században. A berlini bemutatón szép sikert ért el a film, az újságírók tapssal fogadták Nicolaj Arcel filmjét, amely születésénél nem kisebb tekintély bábáskodott, mint a híres filmrendező Lars von Trier tanácsadó. A főszerepet a Casino Royale James Bond filmmel befutott igen jóképű Mads Mikkelsen alakítja. A Berlinaren rengeteg kérdést tettek fel az újságírók a film alapját képező történetről amely kevésbé ismert Európa keleti részén. A filmet karácsonykor nézem meg ezért most főleg nem erről írok, bár néhány filmkritika már a kezembe került, hanem magáról a történetről.

1766-ban került trónra Dániában VII. Christian. Ezt a kort az abszolutizmus jellemzi, az uralkodó korlátlanul uralkodik, miközben a Felvilágosodás egyre több ember gondolkodását áthatja Európában, és sokan eljutnak addig a gondolatig, hogy minden ember egyenlő. Eljut ez a gondolat egy olyan német emberhez is, akiben főleg Rousseau és Voltaire írásai hullnak termékeny talajra.

A neve Struensee és foglalkozását tekintve orvos, egy olyan német családból, amelynek több tagja dán királyok orvosa volt. Ezek az orvosok az uralkodók szervi bajait gyógyították, de a Struensee idejében uralkodó VII. Christian-nak egészen más baja volt: ahogyan ment az idő, kiderült, hogy a fiatal király különösebb, dorbézolásai nem egy serdülő útkeresései, a király - élet-halál ura- teljesen örült.

Nehéz lenne megmondani ma, hogy milyen jellegű lelki bajban szenvedett az ifjú király, de a legtöbben megegyeznek abban, hogy skizofréniában, amelynek jelei egyre inkább mutatkoztak rajta, ahogyan trónra került, mindössze 17 évesen. Ekkor kijelentette, hogy egy évig hagyják békén az uralkodással, mert „ki akarja magát tombolni”, és utazgatni kíván Európában. Az udvar ezt nyugtázta, és hogy ne okozzon utazgatásai közben viselkedésével helyrehozhatatlan károkat az európai királyi udvarokban egy kísérő szárnyai alatt - akinek feladata az volt, hogy titkolja a dolgok állását és eltüntesse a király örületére utaló esetleges nyomokat- elindult az ifjú a nagy utazásra. Ez az utazás meghatározta további életét és feldúlta a királyság békéjét, mert ekkor találkozott a német orvossal, Struensee-vel, akit hamarosan kineveztek a király utazó orvosának miután kiderül, hogy Struensee nemcsak képes kezelni a király dühkitöréseit, de Anglia, Franciaország, Hollandia és Németország meglátogatása után visszatérve Dániába, a király barátjának tekintette és egyre jobban kötődött hozzá.

Nem világos, hogy Struensee hogyan és mit gondolt magában, egyszerű karrierista volt-e, vagy felismerve azt a hatalmat amit a király felett gyakorolt úgy gondolta, hogy ezt mások javára fordítja és megreformál egy elöregedett intézményt a Felvilágosodás szellemében. Akárhogyan is állt a dolog, az utazás után felolvasóként a király mellett maradt és egyre nélkülözhetetlenebbé vált számára. Ez alatt az idő alatt már egyre jobban a politikai hatalomra tört és végül a király- az arisztokrácia legnagyobb megrökönyödésére - , feloszlatta az Államtanácsot és egyetlen minisztert nevezett ki, ki mást, mint legjobb

barátját és orvosát, Struensee-t. Struensee az ezt követő két évben korlátlan hatalommal felruházva, olyan reformokat vezetett be, amelyekkel a korhadó intézményt a haladás zászlóshajójává tette. Bevezette a sajtószabadságot, megreformálta a közigazgatást, elbocsátotta azokat a hivatalnokokat, akik nem értettek a munkájukhoz és elrendelte, hogy a hivatalok betöltésénél elsődleges szempont a tehetség és hozzáértés legyen a származás helyett. Megszüntette a monopóliumokat és engedélyezte az importot. Megreformálta a szegényházakat, a dologházakat, eltüntette a törvényi különbséget a házasságból született és a „törvénytelen” gyerekek között és létrehozott egy alapítványt ahol a „megesett” lányok egy kosárban elhelyezhették a nemkívánatos szerelemgyerekeket.

Szabályozta, a jobbágyoknak hány napot kell dolgozniuk a földesúr földjén, hogy több idejük maradjon a saját földjüket művelni és elutasította a röghöz kötést. Se szeri se száma emberközpontú rendeleteinek, miközben még arra is kiterjedt a figyelme, hogy kötelezze a nagyvárosokat, utcáikat számmal lássák el, ezzel segítse a jobb tájékozódást.

Struensee - modern szemmel nézve- mégsem volt igazán nagy politikus. Egyre nagyobb hatalomra tett szert, de nem gondolt arra, hogy olyan évszázados érdekekbe vág, az arisztokrácia érdekeibe, amely - ha nincsenek barátai és elkötelezett hívei- nem maradhat megbosszulatlanul. Mogorva ember hírében állott. Mivel nem beszélt dánul, az emberek nem szerették, még azok sem tudták igazán megkedvelni, akik érdekében végrehajtotta politikai tetteit. Két éves „uralkodása” alatt kiadott rendeletei nem váltak valóssággá, inkább csak papíron léteztek. A hatalomhoz vezető út alatt egyre jobban diktátorrá vált és bekövetkezett a vég: még a sajtószabadságot is, amit ő vezetett be, ellene fordították az ellenségei, és előálltak a váddal: Struensee-nek és a királynénak viszonya van. A fővárost elborították a vádaskodó írások, gyalázták a királynét és Struensee-t. Ez volt a vég kezdete.

Most következik a történet zaftosabb része, kételkedem abban, hogy az említett szerelmi viszony valóban fennállt a királyné és Struensee között, mert ez szinte eretnekségnek számított volna Dániában. A jó nép ragaszkodott ahhoz, hogy Struensee-nek és a királynénak viszonya volt, és talán azért, mert a szerelem az utolsó kellék ahhoz, hogy minden együtt legyen ebben a romantikus történetben, amit újra és újra el lehet aztán mesélni: amit a hatalomról, a hűtlenségről, a harcról, a szerelemről és a tragédiáról várnak az emberek. Amit az angoloknak a Tudorok, és főleg VIII. Henrik viharos házasságainak története jelenti, azt jelenti a dánoknak Struensee és a királyné románcja.

De maradjunk a tényeknél: a külföldi források, elsősorban a német és angol források egészen másképpen látják azt a viszonyt, ami összekötötte a királynét és Struenseet. Az angolok egyenesen az üldözött ártatlanságot látják a királynénak, de erre meg is van minden okuk, hiszen a királyné, Caroline Mathilde a walesi herceg lánya, III. György angol király testvére volt. Édesapja még születése előtt meghalt, édesanyja visszavonult az Udvartól. Caroline Mathilde nem igazán ismerte az udvari élet intrikáit és buktatóit, amikor 15 évesen elindult Dániába, hogy ott királyné legyen. A félig még gyermek leány 16. születésnapján tartották meg az esküvőt a 17 éves királlyal, akin már egyre jobban kiütköztek örültsége jelei. Ezzel Caroline Mathilde az ország első asszonya lett, amit minden bizonnyal zokon vett az az asszony aki Caroline Methilde megjelenéséig betöltötte ezt a pozíciót, nevezetesen a király mostohaanyja, az özvegy Juliane Marie

királyné. Juliane azonnal ki is mutatta ellenszenvét az új királynével szemben, amikor elrendelte, hogy szerény ünnepséget rendezzenek az esküvőn. Juliane ugyanis legalább olyan „fenséges, és elszánt” volt, mint a magyar történelemből ismert Zsófia főhercegné, Ferenc József anyja. Caroline Mathilde viszont nem vette szigorúan az udvari etikettet, természetesen viselkedett és tapasztalatlan kislányként hamar elszigetelődött az udvarnál. Királynéi tekintélye nem volt, annál is inkább, mert mindenki tudta, hogy férje, az ifjú király leginkább bordélyokban, vagy a szeretőjével, a Csizmás ragadványnevű Cathrine-nal múlatta az időt. Caroline Mathilde -t, a fiatalasszonyt, a kezdetekkor udvarmesternője próbálta megóvni attól, hogy mindent megtudjon a király viselkedéséről és olyan távol próbálta tartani Caroline-t a királytól amennyire csak tudta.

De milyen is volt ez a fiatal nő, Caroline Mathilde, akit elszántan igyekezett megóvni udvarmesternője a szörnyű valóságtól? Természetes és mesterkéletlen fellépése szinte megütközést keltett az udvarban amit azzal tetézt, hogy nagyon szeretett a szabadban tartózkodni és jó lovasként előnyben részesítette a férfiruhát, amikor kilovagolt. Nem kívánta a sleppet, vagy uszályt maga után húzni, ha vágta. Ezzel már önmagában vétett a merev udvari etikett ellen. Németül, franciául és olaszul beszélt és nagyon szép énekhangja volt, amit énektanulással még csengőbbé tett. Szépnek ugyan nem lehetett mondani, és a filmben őt alakító gyönyörű színésznőnél jóval gömbölyűbb is volt, de tele volt léttel és így joggal mondhatták bájosnak. Külsejére azt lehetne mondani, hogy elég bájos volt ahhoz, hogy magára vonja a nők kritikus tekintetét és foglyul ejtse a férfiakét.

Caroline Mathilde nem érezte jól magát az udvarban, és amikor udvarmesternőjének kénytelen-kelletlen távoznia kellett a környezetéből, jószerivel teljesen egyedül maradt. Struensee átlátva a királyné helyzetét figyelmeztette a királyt, hogy bánjon tisztelettel Caroline-vel és a hatalomhoz vezető útján Caroline természetes szövetségese lett, hiszen az özvegy Juliane királyné körül csoportosultak mindazok, akik gyűlölték Struenseet, a felkapaszkodott senkit. Juliane-val szemben Struensee a fiatal királynét támogatta és Struensee kívánta a fiatal nő számára azt a tiszteletet az udvarnál, ami az ország első asszonyának járt Juliane ellenében.

Caroline Mathilde nyilván nagyon hálás volt azért, amit Struensee tett érte, bizalmas viszonyban voltak, de még mindig ott a kérdés: volt-e valójában szerelmi viszonyuk, elhálták-e a dolgot?

Struensee jóval idősebb volt a királynénál és egyre jobban elhízott, külseje igazán nem emlékeztetett a daliás Mads Mikkelsen-ére, aki a filmben őt alakítja, és Struensee nem volt hülye: pontosan tudta, hogy milyen kockázatot vállal egy ilyen viszonyal. Ennek ellenére nem lehetetlen, hogy beleszeretett a királynéba és igaz a pletyka, mely szerint közös gyermekük született, egy kislány, akit bár a király sajátjának ismert el, de ennek ellenére, a közhit makacsul Struensee-t jelölte meg apaként. De ha volt szerelmi viszonyuk akkor hol vannak a tanúk.

1772. év január 17.-e az év legszerencsétlenebb napja volt Koppenhágában. Erről a nappalról úgy emlékezik meg emlékirataiban a kor egyik tanúja Benedicte Arnesen-Kall, hogy azoknak a gyerekeknek a születése idejét, akik ezen a napon születtek, vagy néhány órával előbbre, vagy későbbre tolták a bejegyzésnél, nehogy ezen a szerencsétlen napon

kelljen születésnapjukat ünnepelni.

Pedig az ezt megelőző nap estéje a szezon első álarcos-bálgájával még a vidámság jegyében telt. A bál résztvevői dominó köpenyben, egy fekete, bő, csuklyás köpenyben jelentek meg az Udvari Színházban és nyugodtan és boldogan táncolták át az estét. Köztük volt a királyné és Struensee is, akiket néhány órával később már őrizetbe vettek ellenségeik. Palotaforradalom történt, az elégedetlen tisztek, akik állásukat veszítették, amikor Struensee feloszlatta a királyi gárdát, engedelmeskedtek a parancsnak, amely utasítást adott Struensee elfogására, bár a parancsról hiányzott a király kézjegye. Ekkor lépett akcióba az elszánt Juliane királyné és fiával, a király féltestvérével együtt kora reggel ágyában lepték meg a királyt, és addig nem távoztak tőle, míg el nem érték, hogy mindent aláírjon, amit akartak. Ezzel Struensee és a királyné sorsa megpecsételődött.

Struensee a király támogatása nélkül senki és semmi volt, hatalmának buborékja szétpattant és ott állt kiszolgáltatva ellenségeinek. Az ellenségei pedig sokan voltak. A nép sem szerette, felforgatót láttak benne, aki átlépve a rendet egyszerű polgár létére olyan magasságokba tört, ahol nem volt semmi keresnivalója. Azok, akiket elbocsátott állásukból és félreállított, elégedetlen nyugtázták a fejleményeket.

Nem világos, hogy Struenseet megkínózták-e, mert nem maradt fel dokumentum ezzel kapcsolatban, de az eseményeket követő kirakatperben kicsikart vallomása, melyben mindent beismert, erős gyanút hagy bennünk erre vonatkozóan. A királyné élete végéig meg volt győződve arról, hogy Struenseet megkínózták. Struensee aláírása mindenesetre a börtönnapok alatt arra a kézjegyre emlékeztet, amivel akkor látott el dokumentumokat amikor egy lovasbalesetben eltörte a kezét.

Bár nyilvánvaló, hogy Struenseet elsősorban nem a királynéhez fűződő bizalmas viszonya, hanem a politikai tevékenysége miatt akarták megbüntetni a konzervatívok, de a jó nép előtt el kellett játszaniuk, hogy a bírák a jó erkölcs nevében hoznak ítéletet és bizonyítani kellett a házasságtörést is. Nem akadt azonban olyan ember, olyan tanú, aki a saját szemével győződhetett volna meg Caroline Mathilde és Struensee intim együttlétéről. Elővették ekkor a közvetett bizonyítékokat: egy díszes harisnyakötőt amelyet állítólag Struensee-től kapott a királyné ajándékba. (Ez a harisnyakötő máig is látható kiállításon) Csakhogy Struensee volt annyira bárdolatlan, akiről feltételezhető, hogy képes ajándékba adni harisnyakötőt egy férjes asszonynak. Egy szobalány azt vallotta, hogy a királyné ágyneműjén félreérthetetlen nyomok árulkodtak éjszakai együttlétről. A legparádésabb pedig az a vallomás volt, amit mintha egyenesen egy mesekönyvből léptettek volna elő: egy szobalány gyanakodott, hogy a királynét valaki meglátogatja éjszaka, ezért liszttel (!) szórta be a folyosót, hogy reggel megnézzze, vannak-e lábnyomok. Na de kérem, ha voltak lábnyomok akkor miért nem állt vele elő akkor, miért kellett megvárnia vele amíg Struensee megbukik...

Bennem mégis felmerült a gyanú, hogy talán mégis volt olyan ember, aki tanúja lehetett a királyné és Struensee szerelmének. De ez az ember nem tanúskodott a perben, mert ha volt is ilyen ember akkor az a királyi család tagja lehetett. A királyi család ugyanis szintül meg volt győződve arról, hogy a királyné viszonyt folytatott Struensee-vel, amit az is bizonyít, hogy nyári kastélyukat amelyet kapcsolatba hoztak Struensee és a királyné intim együttléteivel soha többet nem látogatták és a kastélyt lebontották.

De miért is kockáztatta volna a királyné és Struensee a rajtakapást? Ha együtt akartak lenni akkor erre adódott számtalan alkalmuk, amikor együtt kilovagoltak, miért is kellett volna a szemfüles szolgák, Juliane királyné kémeinek szeme előtt ezt tenniük. De maradjunk a pernél: ahogyan kicsikarták Struensee-ből a vallomást, elővették a fogóságban tartott királynét, aki tanácsadó nélkül nézett farkasszemet a vallatóival. Lobogtatták előtte a papírt, Struensee már mindent beismert, ismerjen be ő is mindent. Caroline Mathilde szörnyű helyzetbe került, ekkora kisfiát már elvették tőle, csak a kislánya volt még mellette. Mindent tagadott, de ekkor meglebegtették előtte azt a szörnyű lehetőséget, hogy amennyiben amit mond nem egyezik azzal amit Struensee vallott, vagyis Struensee hazudik és a királyné mond igazat, vagyis nem volt viszonyuk, akkor kínvallatással csikarják majd ki Struensee-ből „az igazságot”. Caroline Mathilde menteni akarta Struensee-t és mindent aláírt. Aztán rájött, hogy csapdába csalták és visszavonta a vallomását.

Végül megszületett az ítélet: Struensee-t és barátját, Enevold Brandt-ot halálra ítélték felségsértésért. Struensee-t azért, mert kisajátította magának a király hatalmát és ezzel megsértette az ország alaptörvényét, a Kongelov-t amely minden hatalmat a király kezébe helyez, aki csak Istennek felelős tetteiért. (Megjegyzendő, hogy a dán Kongelov az egyetlen európai alkotmány, amely lefekteti az abszolutizmus alapelveit). A dolog pikantériája az, hogy a Kongelov nem rendelkezik olyan esetre, amikor a király mentálisan beteg és alkalmatlan az uralkodásra. Enevold Brandt grófot, egy régi arisztokrata család sarját, ez alapján nehezebb volt elítélni, mint Struensee-t. A felségsértést végül azzal húzzák rá, hogy Brandt egyszer egy játékos dulakodás közben, megharapta a király ujját....

Enevold Brandt gróf az utolsó percig reménykedett abban, hogy befolyásos családjára tudja majd intézni, hogy az ítéletet, amely fővesztésre szól, ne hajtsák végre. Édesanyjának azt írta a börtönből, hogy édesanyja, (egy olyan emberre, mint ő) csak nem haragudhat sokáig. Nem gondolta volna, hogy édesanyjának nem lesz már alkalma neki megbocsátania.

A kegyetlen ítéletet a nép üdvére és okulására végrehajtották Struensee-n és Brandt-on. A főváros 70 ezres lakosságából 30 ezren voltak kíváncsiak az eseményre. Struensee-vel nem bírt a bakó elsöre, csak harmadszorra mutathatta be a fejét a tömegnek. Testét feldarabolták és fejével együtt közszemlére tették: Európa pedig elszörnyedt ezen a barbár kivégzésen. Enevold Brandt gróf címerét összetörték. Ez történt a karrierje alatt gróffá avasztált Struensee címerével is. Struensee ugyanis, aki a nép emberének tartotta magát, karrierje csúcán elfogadta a grófi címet amit a király ajándékozott neki.

Mi történt a királynéval? A választ tető alá hozták ugyan a bírák és elvették tőle a gyermekeit is, de hirtelen akadályba ütközött a bosszúszomjas udvar élén Juliane királynéval, olyan akadályba amely gyorsan és hatékonyan oltotta el a bosszúvágyukat. Ezt az akadályt úgy hívták, hogy III. György angol király, a királyné szeretett bátyja, aki Caroline Mathilde életében egyben az apát is jelentette, mert Caroline volt a legkisebb családjában a kilenc gyermek közül. Imádott bátyja pedig nem késlekedett válasz nélkül hagyni azt a levelet amelyben a királyné leírja kétségbeesett helyzetét és úgy ír alá, hogy „szerencsétlen hűgod”.

III. Gyögy ekkor gyorsan lehüti a VIII. Henrik-kel példázódó koppenhágai udvart, ké-szenlébbe helyezteti az angol flottát és kijelenti, hogy ha a testvérének egyetlen haja szá-la is meggörbül, akkor a földig ágyúztatja egész Koppenhágát. Nos, ez hatott! A királyné végül egy angol hajón elhagyhatta Dániát, és korai haláláig német földön élt. Gyermekait soha többé nem láthatta viszont. Mindössze 24 éves volt amikor meghalt lázas betegségben, minden bizonnyal skarlátban és ezért azok a kétségbeesett tervek amik arra irányultak volna, hogy visszatérjen és a fia nevében régensként átvegye a ha-talmat, halálával értelmüket vesztették.

Struensee halálával pedig maga a régi, évszázados rend állt vissza. A királyt további uralkodása alatt befolyásuk alatt tartották azok, akik ezért Struensee-t elítélték. Nekik ugyanis nem azzal volt bajuk, hogy a királynak kegyencei voltak és befolyásolható volt. Számukra az volt minden baj oka, hogy olyan ember befolyásolta a király döntéseit, akit erre nem jogosított fel a származása. Ha közülük való tette ugyanezt, az más megítélés alá esett.

De Struensee reformjait, rendeleteit szépen sorban, az elkövetkező 50-100 évben beve-zették. Struensee ugyanis nem az egyetlen ember volt aki változásokat szeretett volna és annak az arisztokráciának a soraiban, amely olyan kegyetlenül elbánt Struensee-vel tá-mogatókat is találhatott volna, ha kinyújtja feléjük a kezét. Struensee vakon bízott ab-ban, hogy nincs senkire szüksége ahhoz, hogy mindent elérjen, amit akar, és itt követte el a végzetes hibát. Diktátor lett belőle, miközben elfelejtkezett arról, hogy hatalmát csak szerencse folytán, egy örülttől kapta, aki ezt bármikor visszaveheti tőle. Mi a király végszava ebben a történetben? Nem sok írás maradt ránk a királytól, de szívesen rajzolt és egyik rajza alá azt írta, hogy nem kívánta Struensee és Brandt halálát, de Juliane és fia ragaszkodtak hozzá....

Ezzel ér véget a történet; egy rendkívüli ember története, és egy olyan szerelem történe-te, amely megváltoztatta az egész országot.

Pető Tünde